

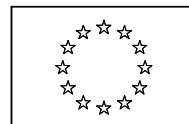
Ieslodzīto nodarbinātības veicināšana Kanādā

Ziņojums sagatavots pētījuma
„Kad atveras cietuma vārti:
Valmieras cietuma bijušo ieslodzīto
iekļaušana sabiedrībā un darba tirgū”
ietvaros

Valmiera, 2006

Pētījums veikts par ESF grantu shēmas "Pētījumu
veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū"
līdzekļiem.

Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Šis dokuments ir veidots ar 75% Eiropas Savienības finansiālu atbalstu no Eiropas Sociālā fonda un 19% Latvijas valsts budžeta finansiālu atbalstu. Par šā dokumenta saturu pilnībā atbild Vidzemes augstskola un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Kopienas vai Latvijas valsts viedokli.

Pētījuma veicējs:

Vidzemes augstskola

Pētījuma finansētāji:

Eiropas Savienības finansējums caur ESF grantu shēmu „Pētījumu veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū” (vienotā programmu dokumenta aktivitāte Nr. 3.1.5.3. Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Rūdas vidusskola un Īlas cietums Norvēģijā.

Pētījuma vadītājs:

Visvaldis Valtenbergs

Ziņojuma autori:

Dace Jansone

Johaness Vīldons

Tulkojums no angļu valodas:

Daina Lārmane

Redaktors:

Visvaldis Valtenbergs

Saturs

Ievads	4
1. Tiesu vara un jurisdikcija Kanādā.....	4
2. Darba tirgus, prasmju apguve un sociālā integrācija	5
3. Federālās cietumu programmas (Kanādas korekcijas dienesti).....	7
3.1. Dzīves prasmes	7
3.2. Izglītība	8
3.3. Nodarbinātība.....	10
4. Kopienų reintegrācijas un nodarbinātības programmas.....	13
4.1. Kopienų foruma programma	13
4.2. Programma „Alternatīvas vardarbībai” (Alternatives to Violence Program - AVP)	13
5. Provinču probācijas un pēcieslodzījuma programmas.....	14
5.1. Džona Hovarda biedrība	14
5.2. Projekts „Atvēršanās nodomi”	16
5.3. Menonītu centrālā komiteja (Mennonite Central Committee -MCC).....	17
6. Galvenie secinājumi no Kanādas pieredzes.....	18
7. Kanāda un Latvija. Sasniegtais un sasniedzamais	20
Izmantotā literatūra	21

levads

Šī pārskata mērķis ir iepazīstināt lasītājus ar Kanādas labāko pieredzi ieslodzīto integrācijas jomā, apskatot projektus un programmas, kurās apvienojušies vietējie uzņēmumi, pilsoniskās sabiedrības grupas un tieslietu sektors. Šis pārskats ir sagatavots pētījuma „Kad atveras cietuma vārti: Valmieras cietuma bijušo ieslodzīto iekļaušana sabiedrībā un darba tirgū” ietvaros un tajā lasītāji tiks iepazīstināti ar Kanādas cietumu programmu pamatnostādņēm. Pārskatā aplūkotas federālā līmeņa un provinču programmas, kuru mērķis ir sniegt atbalstu bijušajiem ieslodzītajiem darba meklējumos pēc cietumsoda izciešanas. Pārskatā minēti piemēri ne tikai no programmām, kuru mērķis ir apmācīt ieslodzītos konkrēta profesijā, bet arī ar citām, provinču līmenī realizētām programmām, ar kuru palīdzību ieslodzītie var attīstīt nodarbinātības prasmes un veiksmīgāk integrēties sabiedrībā. Diskusijas daļā uzskaitītas no Kanādas pieredzes izrietošas tēzes, kuras būtu svarīgas arī Latvijai veidojot resocializācijas politiku.

1. Tiesu vara un jurisdikcija Kanādā

Kanāda ir federāla valsts. Tās konstitūcija nosaka pilnvaru sadalījumu starp valsts un provinču varas institūcijām. Tiesu vara Kanādā ir sadalīta starp federālajām un desmit provinču varas iestādēm. Vairums tradicionālo cietuma programmu tiek realizētas federālajā līmenī, bet provinces pārrauga probācijas programmas. Līdzās formālajām cietuma programmām, kurās piedāvā kognitīvo prasmju un dzīves iemaņu apguvi, kā arī profesionālo sagatavošanu, pastāv virkne kopienu realizētu programmu. Vairāku NVO darbībā atrodami veiksmīgi piemēri, kā, iesaistoties uzņēmējdarbības sektoram, iespējams reintegrēt bijušos ieslodzītos kopienās un darba tirgū.

2. Darba tirgus, prasmju apguve un sociālā integrācija

Kanādā tiek veltītas lielas pūles, izstrādājot un ieviešot programmas, kuru mērķis ir palīdzēt ieslodzītajiem no jauna iesaistīties darba tirgū. Ir vispāratzīts, ka profesionālās iemaņas, ko ieslodzītie iegūst iesaistoties darbā cietumā, uzlabo viņu nodarbinātības iespējas pēc atbrīvošanas, tā mazinot recidīvisma iespējas. Tādēļ Kanādā izveidotas likumpārkāpēju nodarbinātības programmas, kas dod viņiem iespēju apgūt darba pieredzi un apmācību, kas ir līdzvērtīga tai, kādu iegūst privātajā sektorā nodarbinātie strādājošie. Paredzami likumpārkāpēju nodarbināšanas ieguvumi ir nozares un ieslodzījuma izmaksu samazinājums, ieslodzīto nodarbinātības iespēju paaugstināšanās pēc atbrīvošanas, kā arī ietekme uz pēcatbrīvošanas recidīvismu.

Ieslodzīto nodarbinātība cietumu ražotnēs nesaraujami saistīta ar likumpārkāpēju rehabilitācijas jēdzienu. Taču, kā atzīmē Gleizers (1969) (*Glaser*), daudzos cietumos ir problēmas nodrošinot īstu, nozīmīgu darbu, tajos neprot stimulēt ieslodzītos darbam, slikti uzskaita darba pieredzi, un tikai nelielu skaitu likumpārkāpēju nodarbina tādos darbos, kuros gūtā pieredze būtu izmantojama kopienas darba vietās. Kaut gan Gleizers (1969) apgalvo, ka nebūtu jāmeklē likumsakarības cietuma darba pieredzes un recidīvisma rādītāju attiecībās, taču gan agrāk, gan arī šodien vērojama dzīva interese par cietumu darba vietu mērķu un ražošanas modernizāciju. Kriminālās uzvedības stabilu korelātu uzskaitījumā ietilpst ilgstoši bezdarba periodi, un kā galvenie recidīvisma riska faktori minami zems izglītības līmenis, profesionālo vai finansiālo panākumu trūkums, un, jo sevišķi, nodarbinātības nestabilitāte. To apstiprina pētījums par 573 no federālajiem cietumiem atbrīvotajiem 6 mēnešus pēc atbrīvošanas. Tajā atklājās, ka likumpārkāpēji ar nodarbinātības problēmām pakļauti lielākam riskam nosacītās atbrīvošanas noteikumu neizpildīšanā.

Ir izveidotas specifiskas apmācības programmas, kuru mērķi ir palīdzēt cietumniekiem atkal iekļauties darbaspēka rindās, papildinot viņu profesionālās prasmes, piedāvājot apmācību daudzās ar darba vidi saistītās prasmēs, kas nepieciešamas gan cietuma gan kopienas darba iespējām. Profesionālās izglītības programmās iekļautas vispārējās prasmes, kuras var izmantot daudzās profesionālajās jomās. Šajās programmās ir iekļautas šādas tēmas: *ražošanas un veikalu drošība*, kā

arī *individuālās un starppersonu prasmes panākumu gūšana darba vietā*. Bez tam pēcvidusskolas izglītības programmas piedāvā iespēju iegūt arodu vai profesiju, kā arī paaugstināt iepriekš iegūtā amata prasmes pirms atbrīvošanas.¹

Pēdējā laikā vērojama tendence uzskatīt sociālo integrāciju par pamatkomponentu, kas iekļaujams visās cietumu profesionālās apmācības programmās. Visās korekcijas programmās paredzēts iekļaut grupu komunikāciju, kurā likumpārkāpēji mācās un praktiski apgūst prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, lai atvieglotu savu reintegrāciju un pielāgotos privāta sektora darba apstākļiem. Šīs nodarbinātības ziņā nozīmīgās prasmes ir *problēmu risināšana, kritiskā domāšana, precizitāte, sadarbošanās ar darba biedriem, citu cilvēku domu un jūtu respektēšana, kā arī izturēšanās pret varas iestāžu pārstāvjiem*. Grupu komunikācija ir īpaši nozīmīga sociālās integrācijas prasmju veidošanai un attīstīšanai. Piedalīšanās programmās, kuru īpašais mērķis ir sociālā integrācija, ļauj pašreizējiem ieslodzītajiem uzlabot sociālās prasmes, pievēršot uzmanību arī attiecību veidošanai, spējai uzticēties, kā arī atvērtai komunikācijai un cieņpilnam dialogam.²

Cietumu nodarbinātības programmu sagaidāmie rezultāti paredz bezdarba samazināšanos, iespēju nopelnīt naudu un pirmsatbrīvošanas programmās apgūto profesionālo prasmju uzlabošanu. Bez tam darbs var palīdzēt pārdzīvot likumpārkāpējiem piespriedtā soda izciešanu. Tāpēc cietumu nodarbinātības programmas iesaka realizēt ieslodzījuma sākumā zemāka riska grupas likumpārkāpējiem, kuriem cietumā jāpavada tikai daļa soda termiņa.

¹ Sīkāk skat. Duguid, S. (1982). „Rehabilitation through education: A Canadian model” *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 6, p. 53-68.

² Sīkāk skat. Bracken, D. & Loewen, R. (1992) „Confronting barriers to employment” in K. McCormick, & L. Visano eds. *Canadian Penology: Advanced Perspectives & Research* pp. 157-166.

3. Federālās cietumu programmas (Kanādas korekcijas dienesti)

Federālie cietumi atrodas federālās jurisdikcijas pakļautībā un tajos ieslodzīti cietumnieki, kuru ieslodzījuma periods ir vairāk nekā divi gadi. Vidējais kopējais ieslodzījuma termiņš federālajos cietumos ir vidēji par 44 mēnešiem ilgāks nekā provinču cietumos. Šis rādītājs atspoguļo tendenci, ievērojot „divu gadu likumu”, piespriežot ilgākus cietumsodus likumpārkāpējiem, kuriem sods jāizcieš federālajos cietumos.

Kanādas korekcijas dienesti (*Correctional Services of Canada - CSC*) piedāvā virkni programmu. To skaitā ir psiholoģiskās korekcijas programmas, piemēram, pretpunktu programma, uzvedības korekcijas programmas saistībā ar vardarbību ģimenē, seksuālo vardarbību un vielu atkarību. Vissvarīgākās šobrīd šķiet tās programmas, kas attīsta dzīvošanas un dzīves prasmes, sniedz izglītību un pirmsnodarbinātības apmācību, kā arī *CORCAN (Correctional Service of Canada)* programma.³

3.1. Dzīves prasmes

Kanādas korekcijas dienesti (*CSC*) piedāvā daudz dažādas dzīves prasmju programmas. Ar profesionālo sagatavotību un nodarbinātību tieši saistītas šādas programmas: kognitīvo prasmju veidošana un attīstīšana, dusmu un emociju vadība, integrācija kopienā.

Kognitīvo prasmju veidošanas un attīstīšanas programmā iesaistīti likumpārkāpēji, kam nepieciešams attīstīt prasmes, kas mazinātu noziedznieku uzvedībai raksturīgo sociokognitīvo deficītu. Šie trūkumi raksturīgi vairumam likumpārkāpēju. Sociokognitīvais deficīts ir dziļi nostiprinājies domāšanas veids, kam raksturīgs zems pielāgošanās līmenis. Programma māca dalībniekiem domāt pirms rīkoties, paredzēt iespējamās problēmas un plānot savu reakciju, koncentrēties uz

³ Sīkāk skat. http://www.csc-scc.gc.ca/text/programs_e.shtml

problēmām un to risinājumiem, ieklausīties citu cilvēku viedoklī, prast pielāgoties, savā domāšanās veidā, būt atvērtam, racionālam un reflektīvam.

Dusmu un emociju vadības programmā likumpārkāpēji mācās mainīt savu domāšanas modeli, ļaujot vaļu un dodot pamatu emocijām, kas saistītas ar viņu kriminālo uzvedību. Programmā īpaša uzmanība tiek pievērsta apstākļiem, kas izraisa dusmas, greizsirdību, depresiju, nemieru un agresiju, kas saistīta ar kriminālu uzvedību. Programma māca, kā mazināt emocionālās ierosas līmeni un vadīt emocijas, kas saistītas ar problēmuzvedību, veicina tādu domāšanas modeļu izstrādi, kas rosina līdzīgu emociju rašanos, ka arī māca izstrādāt recidīva novēršanas plānu.

Programma integrācijai kopienā veidota, lai palīdzētu no jauna iekļauties kopienā. Programmā aplūko tēmas, kas saistītas ar reintegrēšanos sabiedrībā: darba atrašana un saglabāšana, naudas līdzekļu pārvaldīšana (budžeta veidošana), dzīvesvietas atrašana, mājsaimniecības uzturēšana, kā atkal būt kopā ar ģimeni, pārtikas iegāde, saimniekošana virtuvē, veselība un ēšana, veselīga seksualitāte.

3.2. Izglītība

Kanādas Korekcijas dienesti (CSC) piedāvā virkni izglītības programmu, kas nodrošina likumpārkāpējiem iespēju apgūt savām vajadzībām, sasniegumiem un spējām atbilstošu izglītību, lai pilntiesīgi konkurētu kopienā. Tiek piedāvātas šādas programmas: pamatizglītība pieaugušajiem (1-10. klase), vidējā izglītība, profesionālā sagatavošana, un pēcvidusskolas izglītība.

Aptuveni 65% notiesātajiem, kas ierodas ieslodzījuma vietā zināšanu līmenis ir zemāks par 8. klases līmeni, 82% likumpārkāpēju zināšanu līmenis ir zemāks par 10. klases līmeni. 1992. gadā veiktajā pētījumā „*Vai pieaugušo likumpārkāpēju izglītošana mazina recidīvismu?*” secināts, ka specifiskās intelektuālās prasmes, ko likumpārkāpēji iegūst pieaugušo pamatizglītības (*Adult Basic Education – ABE*) programmās, sniedz iemaņas prasmīgāk risināt ikdienas problēmas, ar ko bijušie ieslodzītie sastopas savās kopienās. Bez tam šādas programmas veiksmīgas apguves

gaitā gūtie panākumi un pārliecība iedrošina likumpārkāpēju pozitīvām pārmaiņām arī turpmākajā dzīvē.

Pamatizglītība pieaugušajiem ir Kanādas Korekcijas dienesta prioritāte. Starp visām izglītības programmām tajā ir lielākais uzņemto skaits (aptuveni 40 %). Tā ir atvieglota līdz 10. klases līmenim akadēmisko prasību izpildei tādos priekšmetos kā matemātika, valodas un dabas zinātnes. Programmas sekmīga pabeigšana ir pamats likumpārkāpēju tālākai izglītībai ar rakstpratību saistītās jomās. Pilnas vidējās izglītības programmas apguvēji beidz 12.klasi. Šajā programmā iesaistās 25% visu izglītības programmu dalībnieku. Kanādas federālo cietumu ieslodzītie ļoti labi apzinās, ka vidusskolas diploms ir obligāts priekšnoteikums, kas ļaus nodrošināt ilgtermiņa nodarbinātību, kā arī iesaistīties daudzveidīgās mācību programmās.⁴ Likumpārkāpēju skaits izglītības programmās arvien pieaug. Pēc sekmīgas kursa pabeigšanas iegūtais dokuments pilnībā atbilst provinces vidusskolas diploma prasībām.

Cits nozīmīgs piedāvātās izglītības virziens ir profesionālā sagatavošana. Profesionālās sagatavošanas programmas piedāvā apgūt daudzveidīgas profesionālās iemaņas, kas saistītas ar nodarbinātības iespējām gan apcietinājuma vietā, gan sabiedrībā. Priekšmeti, ko šobrīd apgūst CSC profesionālās sagatavošanasursos ir: *metināšana un metālapstrāde, friziera darbs, mazo motoru labošana, automehānika un virsbūves remonts, elektronika, galdniecība un skapīšu būvēšana, polsterēšana un tapsēšana, santehnika, ēdiena gatavošana, programmēšana*. Profesionālās sagatavošanas programmās iekļautas arī vispārēju zināšanu un prasmju apguvi, kas piemērojamas lielam daudzumam profesionālo jomu. Te iekļauti tādi priekšmeti kā *industriālā un veikalu drošība*, kā arī *individuālās un starppersonu prasmes*, kas nepieciešamas, lai gūtu panākumus darba vietā. Iespējas iesaistīties pēcvidusskolas izglītības programmās nav tik plaša. Tajā likumpārkāpējiem tiek piedāvāta iespēja apgūt amatu vai profesiju, kā arī vēl pirms atbrīvošanas paaugstināt jau iegūto kvalifikāciju. Pēcvidusskolas izglītības programmās iesaistās mazāk pat 10 % visu izglītības programmu dalībnieku. Parasti likumpārkāpēji paši maksā par

⁴ Gillespie, M. (1990). *Many Literacies: Modules for Training Adult Beginning Readers and Tutors*. Amherst, MA.: Centre for International Education, University of Massachusetts.

pēcvidusskolas izglītību, izņemot gadījumos, kad tiek piedāvāta ļoti specifiska izglītība.⁵

3.3. Nodarbinātība

Viena no svarīgākajām Kanādas Korekcijas Dienesta (*CSC*) programmām ir *CORCAN*. Saskaņā ar Kanādas valdības sociālo politiku profesionālās sagatavošanas un nodarbinātības prasmju nodrošinājums ir noteikts kā obligāta prasība federālajās labošanas iestādēs.

Kā Kanādas Korekcijas Dienesta programmas daļa *CORCAN* nodrošina federālajiem likumpārkāpējiem vairāk nekā divus miljonus nodarbinātības un apmācības stundu. Likumpārkāpēji strādā reālajai uzņēmējdarbībai tuvā vidē, kur būtiska ir kvalitāte, cena un ražīgums. Darbs, ko ieslodzītie veic sniedz viņiem prasmes un attieksmes, kas viņiem būs nepieciešamas atgriežoties sabiedrībā un kļūstot par pilntiesīgiem strādājošajiem.

Atkarībā no ieguldījuma, likumpārkāpēji, kas strādā atrodoties cietumā var nopelnīt no 5,25 līdz 6,90 dolāriem dienā. Nenodarbinātie likumpārkāpēji saņem pabalstu 1,00 dolāru dienā. Tie, kas nestrādā ne savas vainas pēc, saņem pabalstu 2,50 dolārus dienā. Izmaksu var pārtraukt, ja likumpārkāpēji atsakās strādāt vai piedalīties cietuma programmās.⁶

Saražotie izstrādājumi un preces tiek pārdoti, lai palīdzētu segt programmas ražošanas izmaksas. *CORCAN* darbībā balstās uz virkni savstarpēji saistītu principu:

1. *CORCAN* ir svarīga loma sabiedrības drošības stiprināšanā, jo šī programma sniedz likumpārkāpējiem prasmes un attieksmes, kas viņiem būs nepieciešamas atgriežoties kopienā un kļūstot par pilnvērtīgiem pilsoņiem;
2. Sniedzot savu ieguldījumu iestādes funkcionēšanā un uzturēšanā, likumpārkāpēji palīdz pārvaldei samazināt savas ieslodzījuma un rehabilitācijas izmaksas;

⁵ http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/correctional/educ_e.shtml

⁶ http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/corcan/home_e.shtml figures update in 2006

3. *CORCAN* darbojas 36 ieslodzījuma vietās visā Kanādā. Programma darbojas piecās uzņēmējdarbības jomās: *agrorūpniecībā, tekstilrūpniecībā, apstrādes rūpniecībā, celtniecībā un apkopes un pakalpojumu sfērā* (piem. drukāšana un veļas mazgāšana). *CORCAN* darbnīcas strādā pēc iespējas saskaņoti ar cietuma režīmu un apmācības pieeju, kas tuva reālajai uzņēmējdarbībai. Vairumus darba vietu ir ISO sertifikāti;
4. *CORCAN* programmas ietvaros tiek radīta iespējami reālistiska darba vide. Tāpēc programmā tiek ražoti izstrādājumi un sniegti pakalpojumi atbilstoši privātā sektora normām un standartiem. Programmas īstenotāji ir secinājuši, ka, jo reālāka cietumā iegūtā darba pieredze, jo efektīvāka rehabilitācijas pieredze;
5. *CORCAN* sniedz iespēju novērot likumpārkāpējus īstā darba vidē un novērtēt, cik veiksmīgi darbojas citas programmas, piemēram, dusmu vadības un vielu atkarības programmas;
6. Dienesta veiktie pētījumi liecina, ka *CORCAN* darba programmu pieredze veicina recidīvisma samazināšanos, īpaši nosacīti atbrīvoto likumpārkāpēju vidū.

CORCAN ražo galvenokārt produktus, ko patērē pašas korekcijas iestādes. Pārējo produkciju izplata Kanādas sabiedriskajā sektorā. *CORCAN* ir 18 ražotnes ar ISO sertifikātiem visā Kanādā, kā arī pirmais ISO sertifikātu ieguvušais cietuma uzņēmums pasaulē. *CORCAN* ražoto izstrādājumi ir: *darba stacijas, mēbeļu restaurācija, ergonomiskie krēsli, akustiskie ekrāni, slēdzamie skapīši, plauktu iekārtas, kioski, grāmatu plaukti, baraku un kopmītņu mēbeles, administratoru un reģistratūras mēbeles, vadītāju biroju mēbeles, atjaunoti un jauni matračī.*⁷

⁷ Skat. http://www.csc-scc.gc.ca/text/pblct/forum/e08/e081ind_e.shtml un arī Bracken, D. & Loewen, R. (1992). „Confronting barriers to employment” in K. McCormick, & L. Visano eds. Canadian Penology: Advanced Perspectives & Research Canada: Canadian Scholars Press, pp. 157-166.

CORCAN darbojas arī 10 ražošanas līnijas, kas strādā pēc privāta sektora standartiem, ražojot augstas kvalitātes apģērbu un tekstilizstrādājumus. Daži izstrādājumu piemēri: *apģērbi komercstruktūrām, t.sk. formas tērpi, džemperi, bikses, priekšauti, kombinezoni, biezas vējjakas, žaketes un veļa.*

2004. gadā tika veikti šādi pasākumi:

- Izstrādāta un izmēģināta atjaunota pārstrādātā nodarbinātības prasmju programma;
- 3967 ieslodzītajiem *CORCAN* ražotnēs nodrošinātas 2,3 miljoni profesionālās apmācības stundas;
- Izmantojot sadarbību ar kopienām, piešķirti 3 855 trešo personu profesijas sertifikāti;
- Parakstīts līgums ar Jaunskotijas kopienas koledžu sadarbībai ar Pirmsapmācības novērtējuma centru Halifaksā par prasmju un mācīšanās portfeļa programmas piedāvāšanu likumpārkāpējiem. Tā rezultātā 2004. gadā 1 143 likumpārkāpēji pēc atbrīvošanas sadarbībā ar kopienu nodarbinātības centriem atrada darbu kopienās.

Jaunās *CORCAN* uzņēmējdarbības iniciatīvas ir šādas:

- Sarunas par ilggadīgu memorandu par sapratni ar *DND* par smago militāro transporta līdzekļu remontēšanu;
- Jau esošā memoranda par mikroautobusiem un ātrās palīdzības automašīnām atkārtots apstiprinājums.

4. Kopienų reintegrācijas un nodarbinātības programmas

4.1. Kopienas foruma programma

Kopienas foruma programma ļauj sadarboties CSC un reģistrētai bezpeļņas organizācijai, lai kopīgi veidotu spēcīgu un drošu kopienu.⁸ Šīs programmas mērķi paredz veicināt kopienas iesaistīšanos, nodrošinot atvērtu dialogu par labošanu un stiprinot kopienas izpratni par pakāpenisku un nepārtrauktu likumpārkāpēju reintegrāciju, kā arī vairojot kopienas potenciālās iespējas palīdzēt likumpārkāpējiem viņu reintegrācijas mēģinājumos, tajā skaitā izmantojot nodarbinātību un turpinot profesionālo apmācību.⁹

4.2. Programma „Alternatīvas vardarbībai” (Alternatives to Violence Program -AVP)

Vēl viena programma, kura saista kopienas un likumpārkāpējus, tiem vēl atrodoties ieslodzījumā, ir programma „Alternatīvas vardarbībai”. Programmu realizē bezpeļņas organizācija, kurā apvienojušies brīvprātīgie vada seminārus, kuros dalībnieki uzzina, kā atbrīvoties no vardarbības nastas, veidot sociālās prasmes un gūt zināmu priekšstatu par reintegrācijas iespējām un izaicinājumiem.¹⁰ 1975.gadā, kad daži cietumnieki uzaicināja kvēkeru pārstāvjus stāstīt par metodēm, kas palīdzētu pasargāt jauniešus no cietuma, Ņujorkā uzsāka darbu 11 vardarbības alternatīvas programmas grupas. Veiksmīgā AVP pieredze no cietumiem izplatījās kopienās, kad cilvēki „ārpusē” apzinājās tādu pat nepieciešamību pēc nevardarbīgiem risinājumiem savā dzīvē. Pirmais AVP seminārs Kanādā norisinājās Vorkvortas un Viljama federālajos cietumos 1989. gadā. Šī programma kļūst arvien populārāka cietumos, skolās un kopienās visā Kanādā un citās pasaules valstīs.

⁸ Fuchs, D. & Bracken, D. (1984). „Self-help network and-community-based diversion” *Canadian Journal of Criminology*, 26, 343-354.

⁹ Sīkāk http://www.csc-scc.gc.ca/text/prgrm/cfp/index_e.shtm

¹⁰ Sk. <http://www.avpcanada.ca/>

AVP programmas grupas ietilpst AVP teritoriālo padomju sastāvā, kas darbojas kā provinces organizācijas sastāvdaļas. Padomes apvienojas valsts (Kanādas AVP) organizācijā. Vietējas grupas atbild par darba organizāciju, plānošanu un finansēšanu sava reģionā. AVP semināru mērķis ir radīt kopienas izjūtu, uzticēšanās un pašlāvības atmosfērā ceļot dalībnieku pašapziņu un pašpaļāvību.¹¹

5. Provinču probācijas un pēcieslodzījuma programmas

Provinču cietumi ietilpst provinču jurisdikcijā un tajos ieslodzīti likumpārkāpēji, kuri notiesāti uz laiku līdz diviem gadiem. Vidējais ieslodzījuma termiņš vairumā provinču cietumu ir 3–6 mēneši. Tā kā vidējais ieslodzījuma termiņš ir tik īss, provinču cietumos realizē maz programmu. Visbiežāk vietējās grupas iesaistās tādu programmu izstrādē un realizēšanā, kas tiek uzsāktas cietumā, bet pēc ieslodzītā atbrīvošanas var turpināties kopienā.

5.1. Džona Hovarda biedrība

Viena no šādām organizācijām ir Džona Hovarda biedrība. Džona Hovarda biedrība ir provinču/teritoriālo un vietējo biedrību federācija, kas apvieno cilvēkus, kuru mērķis izprast ar noziedzību saistītās problēmas un atbilstoši rīkoties, strādājot ar tiem, kas nonākuši konfliktā ar likumu, pārskatīt, novērtēt krimināltiesas procesu un rosināt izmaiņas tajā, kā arī iesaistīties sabiedrības izglītošanā par krimināllikuma un tā pielietojuma jautājumiem.¹²

Katrā no desmit Kanādas provincēm un visās Ziemeļrietumu teritorijās darbojas provinču un teritoriālās biedrības. Provinču un teritoriālo biedrību pārziņā darbojas vietējās nodaļas un filiāles. Visā Kanāda darbojas 78 Džona Hovarda biedrības iestādes, kas piedāvā 451 programmas, sniedzot pakalpojumus klientiem, viņu ģimenēm un sabiedrībai kopumā.

Tiešus pakalpojumus klientiem sniedz vietējās nodaļas un filiāles. Džona Hovarda biedrības dibinātāju sākotnējais mērķis bija palīdzēt no cietuma

¹¹ Alternatives to Violence Project; Training For Trainers Manual, "What we wish we had been told when first going into prisons: Advices from some Quaker women volunteers who are old prison hands to new women volunteers, Quakers and others".

¹² Sīkāk skat. <http://www.johnhoward.ca/>

atbrīvotajiem. Šī palīdzība vēl arvien ir galvenais biedrības darbības virziens, taču vietējo biedrību darbības loks gadu gaitā ir paplašinājies. Šodien piedāvāto pakalpojumu klāstā ir darbs ar ieslodzītajiem labošanas iestādēs, darbs kopienas korekcijas programmās, darbs ar gados jauniem likumpārkāpējiem gan ieslodzījuma vietās, gan kopienās, un pēdējā laikā arī ar kriminālajam riskam pakļautajām grupām.

Džona Hovarda biedrības darbojas, pamatojoties uz sabiedrības ieguldījumu. Visu līmeņu struktūrvienības vada brīvprātīgo direktoru padomes. Visvairāk brīvprātīgie iesaistās biedrības tiešo pakalpojumu sniegšanā. Daudzi atbalsta Džona Hovarda biedrības darbu ar ziedojumiem.

Biedrības nodaļas un filiāles piedāvā plašu programmu klāstu gados jauniem likumpārkāpējiem, tajā skaitā tādās aktivitātēs, kā jauniešu izglītošanu sākotnējās profilakses līmenī, apmācības un nodarbinātības pakalpojumi jauniešiem, psiholoģiskās konsultācijas (dažu specifisku problēmu gadījumā, piemēram, narkotiku un alkohola atkarība vai seksuālā izmantošana), rakstpratība un/vai dzīves prasmju programmas jauniešiem, gados jaunu likumpārkāpēju kopienas darba norīkojumu pārraudzīšana, gados jaunu likumpārkāpēju un upura samierināšanas/restitūcijas programmas, gados jaunu likumpārkāpēju apmeklējumu centra programmas un dzīves vietas programmas. Kad vien iespējams, programmas izmanto daudzpusēju sadarbību, iesaistot cietumu personālu, provinču varas iestādes un kopienu locekļus.

Viena no interesantākajām Džona Hovarda biedrības darbības jomām ir darbs, ko tā veic, lai attīstītu nodarbinātības prasmes, apmācītu un veicinātu reintegrēšanos kopienā. Dažās Džona Hovarda biedrības iestādēs darbinieki piedāvā obligātu konsultēšanu personām, kas drīzumā atbrīvojas no provinču cietumiem pieaugušajiem, kā arī pirms termiņa atbrīvotajiem, nosacīti atbrīvotajiem un agrāk ieslodzītajām personām, ēnu dienas dažādās profesijās, CV un darba intervijas sagatavošanu. Ir organizācijas, kas piedāvā plašas nodarbinātības iniciatīvas, kurās 8 līdz 26 nedēļu garās nodarbinātības programmās likumpārkāpēji un noziedzības riska grupas personas paaugstina savu pašvērtējumu, tajā pašā laikā labāk apzinoties savu personīgo izvēli un atbildību nodarbinātības aspektā. Sagaidāms, ka šajā programmā iesaistītie piedzīvos panākumus darbā, nodrošinās pozitīvas atsauksmes par savu darba pieredzi, iegūs vērtīgas prasmes dažādās nozarēs, piemēram, mežsaimniecībā, viesmīlības nozarē un celtniecībā.

Bez tam daudzas biedrības iestādes sniedz padomus un atsauksmes, atbalstot bijušos ieslodzītos kontaktējoties ar citām organizācijām, gadījumos, kad radušās finansiālas vai nodarbinātības problēmas, apmeklē federālos cietumus, provinču cietumus, piedalās atbrīvošanas plānošanā, konsultē ģimenes, piedāvā transporta pakalpojumus ģimeņu nogādāšanā uz federālajiem cietumiem, organizē sievu un radnieku grupu un saskaņošanas programmas.

5.2. Projekts „Atveseļošanās nodomi”

Vēl viens ar Džona Hovarda biedrības palīdzību izveidots projekts ir „Atveseļošanās nodomu projekts”. Tā ir kopienā realizēta ieslodzījuma alternatīvas programma, kuras mērķis ir veicināt paša likumpārkāpēja apzinīgumu, apelējot pie kopienas drošības un upura vajadzībām. Balstoties uz šīs programmas principiem¹³ ir radīti šādi pakalpojumi: *individuālā un ģimenes konsultēšana, atsaukšanās uz sociālā dienesta palīdzību, nodarbinātības iespējas, advokāta palīdzība krimināltiesu sistēmā, informēšana par ieslodzījuma un attaisnošanas iespējām*. Izmantojot daudzozaru pieeju, kā arī balstoties uz kopienu partnerattiecībām un provinču atbalstu, programmas ietvaros iespējams daudzpusīgs pakalpojumu piedāvājums.

Lai sniegtu palīdzību pārejas posmā no cietuma uz darbu, šī programma piedāvā visaptverošu rakstprasmes un izglītības palīdzības programmu aizturētajām personām, kas atrodas provinču iepriekšējās aizturēšanas centrā. Šīs programmas mērķis ir sniegt iespēju aizturētajiem apgūt lasīšanas, rakstīšanas un matemātikas prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, dzīvojot sabiedrībā. Bez tam rakstprasmes programma piedāvā arī teātra un dzīves prasmju apguvi kopienā un citās iestādēs.

Šī programma piedāvā arī atbalstu nodarbinātībā, piedāvājot pirmsnodarbinātības novērtējumu, atsauksmes potenciālajiem darba devējiem, kā arī (profesionālo) sagatavošanu, palīdzību CV rakstīšanā un sagatavošanos darba intervijai.¹⁴

¹³ Sīkāk par principiem skat. <http://www.sfu.ca/crj/>

¹⁴ Pārskats par programmu http://www.sgc.gc.ca/publications/corrections/pdf/199810b_e.pdf

5.3. Menonītu centrālā komiteja (Mennonite Central Committee -MCC)

Kā vēl vienu piemēru var minēt bezpeļņas organizāciju praksi darbojoties kā rekrūtēšanas iestādēm, kā arī sadarboties ar vietējiem uzņēmējiem piedāvājot viņiem kvalificētu darbaspēku, kas sagatavots ar pašas organizācijas spēkiem. Viena no šādām organizācijām ir Menonītu centrālā komiteja. Nodarbinātības prasmju programmas ietvaros Menonītu centrālās komitejas darbinieki piedāvā dzīves prasmju grupas apmācību nodarbības apvienojumā ar specifisku prasmju apguvi.¹⁵ Šī programma veidota pieaugušajiem, kam nav karjeras uzsākšanas prasmju un kam nepieciešams izstrādāt nodarbinātības/ karjeras plānu. Daži no programmas dalībniekiem vispār nav nekad iepriekš strādājuši, citiem ir neliela pieredze īstermiņa darbos, citiem savas iepriekšējās sodāmības vai cita veida konfliktiem ar likumu dēļ nepieciešams ko būtiski izmainīt savā dzīvē.¹⁶ Programmas ietvaros personas iegūst kompetenci šādās jomās:

- *komunikācija* (lasīšana, rakstīšana, klausīšanās un runāšana);
- *lēmumu pieņemšana* (atbilstoši konkrētai darba vietai identificēt, novērtēt un realizēt lēmumus);
- *atbildība* (uzdevumu prioritizācija un apņemšanās izpildīšana);
- *pozitīva attieksme* (rūpēšanās par savu veselību, intereses un iniciatīvas izrādīšana par projektiem);
- *starppersonu prasmes* (citu cilvēku domu, uzskatu un atšķirību respektēšana, atgriezeniskās saites pieņemšana un sniegšana);
- *pozitīvs paštēls* (savu stipro pušu atzīšana, pašcieņas veidošana);
- *spēja adaptēties un pielāgoties* (alternatīvu veidu atrašana mērķa sasniegšanai un uzdevumu izpildei, reaģēšana uz konstruktīvu savas darbības vērtējumu);
- *entuziasms un motivācija* (neatlaidība, reaģēšana uz izmaiņām);
- *organizatoriskās prasmes* (ievads datorprasmēs, lasīšanas izpratne, pareizrakstība un rēķinātprasme).

¹⁵ Skat. <http://www.mmc.org/canada>

¹⁶ Skat. <http://www.ofe.ca/>

6. Galvenie secinājumi no Kanādas pieredzes

No šī pārskata izriet virkne tēžu attiecībā uz ieslodzītajiem, viņu profesionālo sagatavošanu, reintegrāciju un nodarbinātību. Šeit uzskaitītās tēzes nav sakārtotas kādā noteiktā secībā.

1. *Ieslodzītie gūst pozitīvu iedrošinājumu strādāt jau pirms nokļūšanas cietumā. Nokļūstot apcietinājumā, darbs bieži vien kļūst par problēmu pārvarēšanas veidu.*

No pirmās tēzes izriet nepieciešamība uzsākt darba apmācību jau ieslodzījuma sākuma posmā. Tas nepieciešams, lai dotu iespēju ieslodzītajiem attīstīt prasmes, kas viņiem būs nepieciešamas, lai virzītos uz priekšu viņus interesējošā profesionālajā jomā, kā arī lai palīdzētu ieslodzītajiem ieslodzījuma laikā izdarīt maksimālo. Tādēļ tiem likumpārkāpējiem, kuriem daļa piespriedā soda jāizcieš ieslodzījumā, ieteicams uzsākt iesaistīšanos cietuma nodarbinātības programmās cietumsoda sākumposmā.

2. *Ar profesionālo sagatavošanu vien nepietiek. Nodarbinātībā ļoti nozīmīgas arī šādas prasmes: problēmu risināšana, kritiskā domāšana, precizitāte, sadarbošanās ar darba biedriem, citu cilvēku viedokļu un jūtu respektēšana, kā arī izturēšanās pret varas iestāžu pārstāvjiem.*

Otrā tēze ir saistīta ar sociālo reintegrāciju kā galveno sastāvdaļu, kurai jābūtu cari visām cietumu nodarbinātības programmām. Īpaši svarīgs sociālās integrācijas prasmēm ir grupas mijiedarbības jēdziens. Piedalīšanās programmās, kuru īpašais mērķis ir sociālā integrācija, ļauj ieslodzītajiem uzlabot sociālās prasmes, pievēršot uzmanību aizsardzības veidiem, attiecību veidošanai, spējai uzticēties, kā arī atvērtai komunikācijai un cieņpilnam dialogam.

3. *Profesionālā sagatavošana un nodarbinātības programmas nenoliedzami var veicināt ieslodzīto veiksmīgu reintegrāciju, tomēr jāpievērš uzmanība arī vairākām citām problēmām, ar ko ieslodzītie var sastapties atgriežoties brīvībā.*

No trešās tēzes izriet, cik svarīgi ir dažādot ieslodzīto resocializācijas programmas. Zināms, ka daudziem likumpārkāpējiem ir psiholoģiska rakstura problēmas, veselības

problēmas, kognitīvās uzvedības problēmas, narkotiku un alkohola atkarība, tieksme uz vardarbību un dusmu demonstrēšanu. Tāpēc jāveido daudzveidīgs programmu piedāvājums, kas palīdzētu likumpārkāpējiem mainīt savu izturēšanos. Ideālā gadījumā šīs programmas var kombinēt arī ar citām profesionālās sagatavošanas un nodarbinātības veicināšanas programmām.

- 4. *Saskaņā ar sociālpsiholoģiskās attīstības teorijām uzvedību var visefektīvāk izmainīt, izmainot izziņas procesus. Piedalīšanās padziļinātajās izglītības programmās var palīdzēt izmainīt ieslodzītā domāšanas veidu, papildus iesaistot viņu mijiedarbībā ar ārpusauli.***

Ceturtā tēze uzsver nepieciešamību turpināt izglītošanos, ne tikai lai trenētu nodarbinātības prasmes, bet arī lai palīdzētu attīstīt kritiskās domāšanas iemaņas, uzlabotu psiholoģisko labsajūtu, apzinātos labākas atpūtas iespējas, ar pozitīviem paņēmieniem mazinātu spriedzi, veidotu pašapziņu un pašpaļāvību.

- 5. *Neatņemams priekšnoteikums, lai izveidotos spēcīga un droša kopienu, ir pašas kopienas iesaistīšana ieslodzīto iekļaušanā. Pirmais solis ir tās izglītošana par problēmām, ar kurām sastopas bijušie ieslodzītie: cietumnieku reintegrācijas jautājumi, izglītība, apmācība un nodarbinātība nākotnē.***

Svarīgākais gan federālajās, gan provinču programmās ir kopienas iesaistīšanās noziedzības mazināšanas procesos. Kopienas iesaistīšanās, veidojot papildus rehabilitācijas programmas, palīdz ieslodzītajiem nostiprināt prasmes, ko viņi apguvuši, piedaloties programmās ieslodzījuma vietās. Veidojot atvērtu dialogu par korekcijas stiprajām un vājajām pusēm, tiek nostiprināta kopienas izpratne par pakāpenisku un drošu likumpārkāpēju integrāciju. Piedaloties dažādās kopienas forumu programmās, brīvprātīgo programmās un īpašās nodarbinātības programmās, likumpārkāpēji var nostiprināt gan ar apmācību, gan sociālo integrāciju, gan nodarbinātību saistītās prasmes.

7. Kanāda un Latvija. Sasniegtais un sasniedzamais

Kanādas un Latvijas sadarbība izrādījies noderīga tieslietu reformas gaitā kopš 1999.gada. Kanādas un Latvijas pārstāvji darbojušies kopīgi Latvijas kriminālās tiesvedības reformas projektā, tiesiskās reformas kapacitātes projektā un Latvijas tieslietu sistēmas reformas projektā lai identificētu visatbilstošākās Kanādas programmas un praksi, kas ir piemērotas un izmantojamas Latvijas kontekstā. Ņemot vērā šo sadarbības pieredzi, autors sniedz šādas rekomendācijas, paredzot, ka tās tiks izskatītas, koriģētas un ieviestas atbilstoši Latvijas apstākļiem.

- 1. Izmantojot informāciju, kas iegūta novērtējot ieslodzīto nodarbinātību, ienākot cietumā, izstrādāt cietuma apmācības programmas noteiktu prasmju apguvei.*
- 2. Ņemot par paraugu ar valsts probācijas dienesta atbalstu un palīdzību organizēto Kanādas korekcijas dienesta komūnu foruma modeli, izstrādāt daudzveidīgas kopienu saites starp kopienu locekļiem, kopienu vadītājiem un uzņēmējdarbības sektoru.*
- 3. Izzināt kopienu potenciālās iespējas radīt rekrūtēšanas centru, kas sadarbotos ar Valsts probācijas dienestu un Nodarbinātības valsts aģentūru, lai palīdzētu ieslodzītajiem pēc soda izciešanas atrast darbu, kā arī iesaistīties turpmākās nodarbinātības un sociālās integrācijas apmācības programmās.*
- 4. Atbalstīt brīvprātīgo grupas, kas varētu vadīt mācību seminārus un darba grupas ieslodzījuma vietās, lai veicinātu likumpārkāpēju sociālo reintegrāciju un kopienu iesaistīšanos.*
- 5. Turpināt attīstīt esošās iestrādes, lai veidotu multidisciplināru modeli ar daudzu iestāžu iesaistīšanos, kas sniegtu pakalpojumus ieslodzītajiem gan cietumā, gan ārpus tā. Viens no veidiem kā dot iespēju dažādu organizāciju pārstāvjiem satīties un apspriest problēmas un palīdzības veidus ir ikmēneša koordinācijas sanāksmes.*

Izmantotā literatūra

Alternatives to Violence Project "What we wish we had been told when first going into prisons: Advices from some Quaker women volunteers who are old prison hands to new women volunteers, Quakers and others".

Bonta, J., Boyle, J., Motiuk, L.L. and Sonnichsen, P. (1983). „Restitution in correctional halfway houses: Victim satisfaction, attitudes and recidivism.” *Canadian Journal of Criminology*, 25.

Bonta, J., LaPrairie, C. and Wallace-Capretta, S. (1977). „Risk prediction and re-offending: Aboriginal and non-aboriginal offenders” *Canadian Journal of Criminology*, 39.

Bracken, D. and Loewen, R. (1992). „Confronting barriers to employment” In K. McCormick & L. Visano eds. *Canadian Penology: Advanced Perspectives & Research* Canada: Canadian Scholars Press.

Cohen, S. (1985). *Visions of Social Control* Cambridge: Polity Press.

Collins, M. (1995). „Shades of the prison house: Adult literacy and the correctional ethos” in H. Davidson ed. *Schooling in a "total institution": Critical perspectives on prison education* Connecticut: Bergin & Garvey.

Cordella, P. (1995). *Prison Higher Education, and Reintegration: A Communitarian Critique*. in H. Davidson, ed. *Schooling in a "Total Institution"; Critical Perspectives on Prison Education* Connecticut: Bergin & Garvey.

Cormier, R. (1981). “Canadian recidivism index” *Canadian Journal of Criminology* 23

Davidson, H. ed. (1995). *Schooling in a "Total Institution:" Critical Perspectives on Prison Education* Connecticut: Bergin & Garvey.

Doob, A. & Roberts, J. (1983). *Sentencing: an analysis of the public's view of sentencing* Ottawa, Canada: Department of Justice.

- Duguid, S. (1982). "Rehabilitation through education: A Canadian model" *Journal of Offender Counseling, Services and Rehabilitation*, 6.
- Erikson, K. (1966). *Wayward Puritans: A Study in the Sociology of Deviance* New York: John Wiley and Sons.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed* New York: The Continuum Publishing Corporation.
- Fuchs, D. & Bracken, D. (1984). "Self-help network and-community-based diversion" *Canadian Journal of Criminology*, 26.
- Garland, D. & Young, P eds. (1983). *The power to punish: Contemporary penalty and social analysis* London: Heinemann Educational Books.
- Gendreau, P. & Leipziger, M. (1979). "The development of a recidivism measure and its application in Ontario" *Canadian Journal of Criminology*, 20.
- Gendreau, P. (1989). "Programs that do not work: A brief comment on Brodeur and Doob" *Canadian Journal of Criminology*, 31.
- Genisio, M. (1996). "Breaking barriers with books: A fathers' book-sharing program from prison" *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 40.
- Gillespie, Marilyn (1990). *Many Literacies: Modules for Training Adult Beginning Readers and Tutors* Amherst, MA.: Centre for International Education, University of Massachusetts.
- Glaser, D. (1969). *The effectiveness of a prison and parole system (Abridged Edition)*. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Griffin, K., Ontario Institute for studies in education, *Review of Penitentiary Education and Training 1978-79. Phase I: Report to Reviewers* Ottawa: Canadian Penitentiary Service.
- Griffiths, C. & Verdun-Jones, S. (1994). *Canadian Criminal Justice*, 2nd ed. Toronto: Harcourt Brace & Co.

- Guba, E. & Lincoln, Y. (1987). "The countenances of-fourth-generation evaluation: Description, judgment, and negotiation" in D.J. Palumbo ed. *The Politics of Program Evaluation* Newbury Park, CA: Sage.
- Hasenfeld, Y. (1983). *Human service organizations*, N.J.: Prentice-Hall, Inc.
- Hobbs Birnie, L. (1991). "A rock and a hard place" in M. Paul ed. *When Words Are Bars* Waterloo Region, Ontario: Core Literacy.
- Holosko, M.J. & Carlson, T. (1986) "Recidivism among ex-offenders residing at a crc in St. John's, Newfoundland" *Canadian Journal of Criminology* 28.
- Knepper, P. (1989) "Selective participation, effectiveness, and prison college programs" *Journal of Offender Counseling, Services & Rehabilitation*, 14.
- Linden, R., (1987) *Criminology, a Canadian Perspective* Canada: Holt, Rinehart and Winston of Canada, Ltd.
- Linden, R., Perry, L., Ayers, D., & Parlett, T. (1984) "An evaluation of a prison education program" *Canadian Journal of Criminology* 26.
- Lord, J. (1993) "The process of empowerment: Implications for theory and practice" *Canadian Journal of Community Mental Health* 12.
- Lord, J., Schnarr, A. & Hutchison, P. (1987) "The voice of the people: Qualitative research and the needs of consumers" *Canadian Journal of Community Mental Health*, 6.
- Loewen, R. (1989) *Face to face: Toward reconciliation and responsibility* Ottawa: Intergovernmental Affairs Regional Office, Canada.
- MacLean, D. (1992) "Post-secondary education in the prison: Cognitive and moral development or social control?" *Journal of Prisoners on Prisons*, 4.
- Manitoba and Education and Training, Let's Get Started: An initial assessment pack for adult literacy programs* Winnipeg, Manitoba.
- Marianne, P. (1991) *When words are bars: A guide to literacy programming in correctional institutions* Waterloo Region: Core Literacy, Waterloo Region.

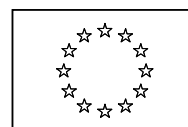
- Martinson, R. (1974) "What works?: Questions and answers about prison reform" *The Public Interest*.
- McCullum, S. (1976) "What works! A look at effective correctional education and training experiences" Paper prepared for the American Psychological Association Annual Conference.
- McCormick, K. ed. (1994) *Carceral Contexts: Readings in Control*, Toronto, Canada: Canadian Scholars Press Inc.
- Miles & Huberman, (1984) *Qualitative data analysis* Beverly Hills, CA: Sage.
- Patton, M. (1990) *Qualitative evaluation and research methods* Beverly Hills: Sage.
- Parlett, T. A. (1980) "Education - A necessary if not sufficient modality in the correction of penitentiary inmates" In *Learning*, 3.
- Pepinsky, H. & Quinney, R. eds. (1991) *Criminology as Peacemaking* Indianapolis, Indiana: Indiana University Press.
- Sbarbaro, E. (1995) "Teaching criminology to "criminals"" in H. Davidson ed. *Schooling in a "Total Institution": Critical Perspectives on Prison Education* Connecticut: Bergin & Garvey.
- Seashore, M. & Haberfeld, S. (1976) *Prisoner Education: Project New Gate and Other College Programs* New York, N.Y.: Praeger Publishers.
- Soifer, R. (1987) "The academy: A learner centered workplace literacy program" D. Young & M. Irwin eds. *Participatory Literacy Education* San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Stuckey, E. (1991) *The Violence of Literacy* New York: Boynton/Cook Publishers, Inc.
- Sutton, P. (1992) *Basic education in prisons: interim report* Hamburg, Germany: Unesco Institute for Education.

- Swartz, J., Lurigio, A. & Slomka, S. (1996) "The impact of IMPACT: An assessment of the effectiveness of a jail-based treatment program" *Crime & Delinquency* 42.
- Timmins, W. (1989) "Prison education in Utah: From 'the penwiper' to the 'South Park Academy'" *Journal of Offender Counseling, Services & Rehabilitation* 14.
- Weiss, R. P. (1995) "Prisoner higher education and the American dream: The case of INSIGHT, Inc" in H. Davidson ed. *Schooling in a "Total Institution": Critical Perspectives on Prison Education* Connecticut: Bergin & Garvey.
- Wier, J. D. (1973) "A history of education in Canadian federal correction" in A.R. Roberts ed. *Readings in prison education* Springfield: Charles C. Thomas.
- Williams, B. (1991) *Work with Prisoners* England: Venture Press.
- Wilde, O. (1978) "Going To Prison" in L. Krotz ed. *Waiting for the Ice Cream Man* Winnipeg: Converse.
- Winterowd, W. (1989) *The Culture and Politics of Literacy* New York: Oxford University Press.
- Wlodkowski, R. (1993) *Enhancing Adult Motivation to Learn; A Guide to Improving Instruction and Increasing Learner Achievement* San Francisco: Jossey-Bass Publisher.

© Vidzemes augstskola 2005-2006.

Pētījums veikts par ESF grantu shēmas "Pētījumu veikšana par sociāli atstumto grupu iespējām darba tirgū" līdzekļiem.

Granta Nr. VPD1/ESF/NVA/04/GS/3.1.5.3/0001/0020

Šis dokuments ir veidots ar 75% Eiropas Savienības finansiālu atbalstu no Eiropas Sociālā fonda un 19% Latvijas valsts budžeta finansiālu atbalstu. Par šā dokumenta saturu pilnībā atbild Vidzemes augstskola un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Kopienas vai Latvijas valsts viedokli.